

ZACHOWANIA KOMUNIKACYJNE

Zachowania komunikacyjne to wszystkie zachowania dziecka, które niosą dla nas przekaz np. uśmiech podczas kąpieli - "podoba mi się", odwrócenie głowy w czasie zabawy - "nie jestem już zainteresowany", itp., Kiedy my dostrzegamy te zachowania, **interpretujemy i nazywamy** je nadając im wartość komunikacyjną.

Zachowania komunikacyjne mogą być wyrażane przez:

- mimikę: uśmiech, grymas, mrużenie oczu itp.;
- ruch/ pozycje: ruchy głowy, kończyn, zmiany pozycji, wyciąganie rąk do zabawki, zwracanie twarzy/ciała w kierunku drugiej osoby, odpychanie kogoś czegoś, napięcie/ rozluźnienie;
- wokalizę/ dźwięk: głuzenie, gaworzenie, krzyk, płacz, wypowiedanie sylab, słów;
- somatykę: różnego rodzaju bóle płynące z ciała np.: mdłości;
- wzrok: wpatrywanie się, kierunek spojrzenia, czas spojrzenia.

Komunikacja jest oparta na naprzemienności, dialogu z drugą osobą. **Obserwacja, czekanie i słuchanie** to elementy kluczowe do zmotywowania dziecka do komunikacji z tobą. Umożliwiają one skuteczny początek interakcji. Jeśli będziemy uważni w kontakcie z dzieckiem zaczniemy dostrzegać jego inicjatywy, jeśli będziemy za nim podążać nauczymy się na nie odpowiednio zareagować. Ważne jest to, żeby wychwycić powtarzalność zachowań dziecka w określonych sytuacjach, by nadać im znaczenie komunikacyjne. **Obserwacja** pozwala na rozpoznawanie potrzeb stojących za danym zachowaniem i tym samym przypisywanie mu prawdopodobnych funkcji. **Czekanie** daje dziecku okazję do inicjowania interakcji. **Aktywne słuchanie** i odpowiednia reakcja motywuje dziecko do dalszej konwersacji.

Należy zwracać szczególną uwagę na każdy przejaw kontaktu, jaki prezentuje dziecko. Wtedy ono uczy się tego, że druga osoba ma znaczenie, że może coś zrobić/dać, jeśli zostanie mu przesłana informacja np., jeśli dziecko wyciąga ręce do zabawki, a my w odpowiedzi dajemy mu ją. Dziecko zrozumie, że jego zachowanie ma znaczenie, wywołuje jakiś efekt. Dzięki temu będzie zmotywowane, aby je powtarzać, bo osiągnęło sukces! Z biegiem czasu komunikaty wysyłane przez dziecko będą coraz bardziej świadome i celowe. Tutaj pojawia się kolejne ważne hasło, czyli **SPRAWSTWO**. Dziecko uczy się, że może wyptywać na własną sytuację i otoczenie. Już nie jest tylko biernym obserwatorem otaczającego go świata, ale ma coś do powiedzenia i najważniejsze jest wysłuchane.

Przebywając z dzieckiem w domu obserwujemy go i towarzyszymy mu podczas wielu czynności rutynowych (posiłki, spacer, czynności higieniczne) oraz aktywności, zabawy swobodnej. Uczymy się rozpoznawać wszystkie jego zachowania. Bardzo ważne jest, aby wszystkie zachowania dziecka (wyciąganie ręki, odwracanie głowy, uśmiech, krzyk, płacz, wokalizy itp.) przypisywać konkretnym sytuacjom oraz nauczyć się interpretować, jaką dziecko miało intencję, jaka była jego potrzeba.

TABELKA Z PRZYDŁADOWYMI ZACHOWANIAMI KOMUNIKACYJNYMI

Szukając zachowań komunikacyjnych u dziecka, warto robić notatki. Prawdopodobnie zauważą wtedy Państwo, że dziecko komunikuje się z otoczeniem na bardzo dużo dostępnych mu sposobów. Spisane zachowania komunikacyjne są też bardzo pomocne w miejscach, gdzie dziecko przebywa bez Was (najbliższych), w otoczeniu innych osób (w przedszkolu, na terapiach, u cioci) - jest to ściągą dla innych jak reagować na pewne zachowania i tym samym zaspokoić potrzeby malucha. Do tabelki, którą zaproponowała Pani Magdalena Grycman oraz Monika Jerzyk dodałam kolumnę „KIEDY WYSTĘPUJE ZACHOWANIE”. Dzięki temu w momencie, gdy kilka osób będzie wypełniało tabelkę dotyczącą jednego dziecka, będziemy mogli dokładnie przeanalizować sytuacje, w których dane zachowanie występuje, być może jakieś zachowanie komunikacyjne będzie występowało w różnych sytuacjach lub oznaczało coś innego dla każdego obserwatora. Zachęcam do skopiowania tabelki, wyczyszczenia jej oraz uzupełnienia zachowaniami komunikacyjnymi Waszego dziecka. Podkreślam, że w tabeli znajdują przykłady zachowań komunikacyjnych, Państwa dziecko może prezentować zupełnie inne zachowania lub jego zachowania mogą oznaczać zupełnie innych komunikat, który chce przekazać.

OPIS ZACHOWANIA	KOMUNIKAT, KTÓRY DZIECKO CHCE PRZEKAZAĆ	KIEDY WYSTĘPUJE ZACHOWANIE
Uśmiech	<ul style="list-style-type: none"> • Potwierdzenie • Tak, chcę 	<ul style="list-style-type: none"> • Podczas zabawy • Czytania książeczek • Słuchania muzyki • Podczas masażu piłeczką z kolcami
Odwrócenie głowy w lewą stronę	<ul style="list-style-type: none"> • Zaprzeczenie • Nie chce 	<ul style="list-style-type: none"> • Gdy nie chce czegoś, • Gdy coś mu się nie podoba • Podczas posiłku, gdy chce skończyć jeść
Wyciąganie ręki w kierunku osoby	<ul style="list-style-type: none"> • Inicjowanie kontaktu 	<ul style="list-style-type: none"> • Podczas przerwy w zabawie
Silne napięcie mięśni, wysuwanie języka	<ul style="list-style-type: none"> • W sytuacji silnie eksycytującej, gdy próbuje coś powiedzieć 	<ul style="list-style-type: none"> • Podczas słuchania ulubionej piosenki „Sen o Warszawie”
Głośny płacz	<ul style="list-style-type: none"> • Ból • Protest • Rozżalenie 	<ul style="list-style-type: none"> • Gdy zbliża się choroba, • Gdy bardzo czegoś nie chce - frustracja,
Rozgląda się, ma szeroko otwarte oczy	<ul style="list-style-type: none"> • Jest zadowolony otoczeniem 	<ul style="list-style-type: none"> • Gdy jest w nowym miejscu • Gdy pokazuje mu nowe, dźwiękowe zabawki
Pojękiwanie	<ul style="list-style-type: none"> • Inicjowanie kontaktu • Domaganie się uwagi 	<ul style="list-style-type: none"> • Gdy dziecko się bawi, a ja gotuję obiad lub jestem zajęta i nie mam interakcji
Zakrywanie ucha ręką	<ul style="list-style-type: none"> • Boję się • Strach 	<ul style="list-style-type: none"> • Gdy jest głośno • Gdy jest dużo osób w pomieszczeniu
Chwilowy bezruch	<ul style="list-style-type: none"> • Lęk 	<ul style="list-style-type: none"> • Gdy słyszy obcy głos np. podczas wizyt lekarskich

STRATEGIA PRZYJMOWANIA ZACHOWAŃ KOMUNIKACYJNYCH

Strategia przyjmowania zachowań komunikacyjnych jest to zapis działania, jakie podejmuje partner komunikacyjny, gdy już rozpozna zachowania komunikacyjne dziecka i wie, co one oznaczają, czyli zna intencję dziecka. Do tego służyła nam uzupełniona tabelka wyżej.

Podczas strategii przyjmowania zachowań komunikacyjnych bardzo ważne jest danie dziecku komunikatu zwrotnego, czyli słownej interpretacji jak zrozumieliśmy (krzyk, śmiech, płacz, wokalizę itp.) dziecka oraz przyjęcie, czyli zakodowanie zachowania, jako komunikatu wraz z prostym przekazem słownym. Poniżej znajduje się tabelka z przykładowymi zachowaniami komunikacyjnymi dziecka oraz reakcjami partnera na nie, czyli z przyjęciem zachowania.

zachowanie	co oznacza	sposób przyjęcia (co robi partner)	komunikat słowny od partnera	Możliwe reakcje partnera
Dziecko uśmiecha się	tak	Naśladuje – uśmiecha się	mówisz: „tak”	
Dziecko odwraca głowę w lewą stronę	nie chce	Odwraca głowę jak użytkownik/dziecko	mówisz: „nie”	

Opracowała: Aneta Joanna Kopeć

Bibliografia:

M. Grycman, Sprawdź jak się porozumiewam, Kraków 2009

M. Grycman, materiały szkoleniowe

M. Jerzyk, materiały szkoleniowe

M. Jerzyk artykuł: „Oddziaływania wspierające rozwój komunikacji osób z głęboką, wieloraką niepełnosprawnością” w: Metody terapii, s.19